

พฤติกรรมการออมต่ำ ความไม่คงเส้นคงวาของ การวางแผนข้ามเวลา และความรู้ทางการเงิน

UNDER-SAVING BEHAVIOR, TIME INCONSISTENCY AND FINANCIAL LITERACY

อนุวัฒน์ ชลไพศาล*
Anuwat Cholpaisal*

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* Assistant Professor, Faculty of Economics, Dhurakij Pundit University

* Email: anuwat.cho@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

อัตราการออมโดยทั่วไปมีความแตกต่างกันตามรายได้ อายุ และระดับการศึกษา บทความนี้เสนอผลการศึกษาเชิงประจักษ์ต่อพฤติกรรมการออมในหมู่นักศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต สมมติฐานที่ทดสอบคือ ระดับการออมของนักศึกษาจะเพิ่มสูงขึ้นหากนักศึกษาเป็นผู้ตัดสินใจที่มีความคงเส้นคงวาในการวางแผนข้ามเวลา และมีความรู้ด้านการเงินเพียงพอ ผลการศึกษาในเบื้องต้นสอดคล้องกับคำพยากรณ์ของแบบจำลองซึ่งแสดงให้เห็นว่า แนวคิดของเศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรมสามารถทำความเข้าใจพฤติกรรมการออมได้

คำสำคัญ: พฤติกรรมการออมต่ำ ความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลา ความรู้ทางการเงิน

Abstract

There is significant variation in savings within income, age, and educational categories. Using a sample of Dhurakij Pundit University students, this paper presents an empirical evidence on factors that influence the saving choice of the students. The hypothesis is that if students are time-consistent and financial literate, the saving rate will increase. The results are in accordance with the prediction of the model, that is, behavioral economics which explains that the differences in the savings rates are caused by the differences in time-consistence and financial literacy behaviors, can be used to comprehend the under-saving behavior.

Keywords: Under-Saving Behavior, Time Inconsistency, Financial Literacy

บทนำ

พฤติกรรมการออมต่ำ (under-saving behavior) เป็นปรากฏการณ์ร่วมกันในสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน การสำรวจโดยศูนย์ศึกษาปัญหาการเกษียณอายุในสหรัฐอเมริกาพบว่า สัดส่วนของแรงงานที่มีความเสี่ยงในการมีเงินออมไม่เพียงพอในการดำรงชีพหลังเกษียณมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 31 เปอร์เซ็นต์ในปี 2526 เป็น 53 เปอร์เซ็นต์ในปี 2557 (Crawford & O'Dea, 2015) ในกรณีประเทศไทย การคำนวณอัตราการออมจากข้อมูลรายได้ประชาชาติพบว่า อัตราการออมของครัวเรือนไทยมีความผันผวนแต่มีแนวโน้มลดลงตลอดช่วงปี 2535 ถึง 2557

ในสถานการณ์ที่อายุเฉลี่ยของประชากรเพิ่มขึ้นเนื่องจากความก้าวหน้าด้านการแพทย์ ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ทำให้สัดส่วนของกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต พฤติกรรมการออมต่ำกว่าระดับที่เหมาะสมของประชากรวัยทำงานสามารถนำไปสู่ปัญหาต่อเนื่องในอนาคตหลายปัญหา เช่น จะมีกลุ่มคนจำนวนมากไม่สามารถใช้เงินออมส่วนตนในการดำรงชีพได้ ปัญหาด้านภาระค่าใช้จ่ายด้านบริการสาธารณสุข การพึ่งพิงสวัสดิการและความช่วยเหลือจากภาครัฐ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและภาระผูกพันทางการคลัง เป็นต้น ปัจจุบัน รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาและนโยบายเพื่อบรรเทาปัญหาต่อเนื่องจากพฤติกรรมการออมต่ำในบางส่วน อาทิ นโยบายเบี้ยยังชีพ การจัดตั้งกองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ การจูงใจให้คนตัดสินใจออมเพิ่มขึ้นด้วยสิทธิประโยชน์ทางภาษีผ่านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือกรมธรรม์ประกันชีวิต รวมถึงการจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น ประสิทธิภาพของนโยบายข้างต้นจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นกับการพยายามทำความเข้าใจปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการออมในระดับบุคคลเป็นสำคัญ

คำถามว่า เราควรมีเงินออมมากเท่าใดจึงเพียงพอในการดำรงชีพเกี่ยวพันกับประเด็นด้านเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และสุขภาพ ประเด็นด้านเศรษฐศาสตร์ที่น่าตั้งข้อสงสัยก็คือ เหตุใดการออมต่ำซึ่งเป็นพฤติกรรมไม่เหมาะสมเนื่องจากจะสร้างต้นทุนที่ไม่ควรเกิดขึ้นในช่วงท้ายของชีวิตจึงเกิดขึ้นได้กับกลุ่มผู้ตัดสินใจจำนวนมากที่นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าเป็นผู้มีเหตุผลในการจัดสรรทรัพยากร บทความนี้ต้องการนำเสนอแง่มุมต่างๆ ในการอธิบายพฤติกรรมการออมต่ำกว่าระดับเหมาะสมผ่านกรอบแนวคิดร่วมสมัยของวิชาเศรษฐศาสตร์ รวมถึงเสนอผลการศึกษาเชิงประจักษ์เบื้องต้น

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

นักเศรษฐศาสตร์มักสมมติให้คนทั่วไปมีวิถีคิดในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตแบบที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เสนอ การหาระดับการออมที่เหมาะสม (optimum saving) เป็นตัวอย่างที่ดีในความข้อนี

ในการหาระดับการออมที่เหมาะสมนักเศรษฐศาสตร์เสนอทฤษฎีวงจรชีวิต (life cycle theory of saving) เป็นกรอบแนวคิด โดยสมมติให้ผู้ตัดสินใจเลือกระดับการบริโภคและการออมที่เหมาะสมทุกๆ ช่วงเวลาภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณเพื่อทำให้อรรถประโยชน์ตลอดชั่วชีวิตมีค่าสูงสุด ซึ่งพฤติกรรมการออมในข้อเท็จจริงอาจแตกต่างจากระดับการออมที่เหมาะสมด้วยเหตุผล 2 ประการ

หนึ่ง แม้แต่ในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ด้วยกันเอง การแก้ปัญหา optimization ลักษณะนี้เป็นปัญหาที่ยากและใช้เวลาในการหาคำตอบ จึงไม่น่าแปลกใจที่พฤติกรรมการออมในข้อเท็จจริงจะแตกต่างจากระดับการออมที่เหมาะสม และสอง แม้ว่าผู้ตัดสินใจจะรู้ระดับการออมที่เหมาะสมของตน ก็ยังมีปัจจัยด้านพฤติกรรมอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคในการรักษาระดับการออมที่เหมาะสมดังกล่าว

แนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัย และงานวิจัยในเชิงประจักษ์ (Liabson, 1997; O'Donoghue & Rabin, 2001; Thaler & Benartzi, 2004; Skinner, 2007; Lusadi & Mitchell, 2014; Goda et.al. 2015) เสนอว่า ยังมีปัจจัยในการอธิบายพฤติกรรมการออมต่ำที่ถูกละเลยจากงานศึกษาในอดีตอย่างน้อย 2 ประการคือ หนึ่ง ความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลา (time inconsistency) และสอง ความรู้ทางการเงิน (financial literacy)

ความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลาสืบพาทในการอธิบายพฤติกรรมการออมต่ำ เนื่องจาก ธรรมชาติของปัญหาการออมมีลักษณะของการได้อย่างเสียอย่าง (trade-off) ระหว่างประโยชน์ที่ได้รับจากการบริโภคซึ่งเกิดขึ้นเลยในปัจจุบัน กับประโยชน์ที่ได้รับจากการออมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กรอบแนวคิดนี้และผลจากการทดลองพบว่า ผู้ตัดสินใจโดยทั่วไปไม่ได้มีเหตุผลอย่างสมบูรณ์เมื่อเผชิญปัญหาการจัดสรรสินทรัพย์ข้ามเวลา แต่มีอคติเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นเลยในปัจจุบัน (present-biased preferences) โดยผู้ตัดสินใจจะผัดผ่อนพฤติกรรมออมที่เหมาะสมไปในอนาคตในทุกๆ ช่วงเวลา อันทำให้แม้ว่าผู้ตัดสินใจจะรู้ระดับการออมที่เหมาะสม แต่ก็ไม่สามารถนำระดับการออมที่เหมาะสมดังกล่าวไปปฏิบัติได้ยกตัวอย่างเช่น ผู้ตัดสินใจมักตั้งปณิธานตอนปลายปีว่า ปีหน้าจะออมให้ได้ 20 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ในทุกเดือน ซึ่งในข้อเท็จจริงผู้ตัดสินใจอาจปฏิบัติตามแผนได้ในช่วง 1 – 2 เดือนแรก แล้วกลับมาเขียนแผนเดิมใหม่ช่วงปลายปีอีกครั้ง เป็นต้น ตัวอย่างอื่นๆ ของความไม่คงเส้นคงวาในการวางแผนข้ามเวลาซึ่งทำให้การจัดสรรสินทรัพย์ผิดพลาด อาทิ การกระจายความเสี่ยงในตระกูลการลงทุนไม่เหมาะสม การถือครองสินทรัพย์ความเสี่ยงต่ำมากเกินไปในช่วงต้นชีวิตการทำงาน การประเมินรายได้และผลตอบแทนจากสินทรัพย์ผิดพลาด (over-confidence) และปัญหาการควบคุมตนเองในการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิต เป็นต้น

แบบจำลองการวางแผนข้ามเวลาสมมติให้ผู้ตัดสินใจเลือกเวกเตอร์ของการบริโภค $c \in R^{T+1}$ เพื่อทำให้อรรถประโยชน์ตลอดชั่วชีวิตมีค่าสูงสุด โดยฟังก์ชันอรรถประโยชน์แสดงในรูป

$$U_{i,t}(c) = u_i(c_t) + \beta_i \sum_{\tau=t+1}^T \delta_i^{\tau-t} u_i(c_\tau)$$

โดยที่ T คือ ช่วงเวลาท้ายสุดของชีวิต t คือ ช่วงเวลาปัจจุบัน δ_i คือตัวแปรคิดลดแก่อรรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคตระยะยาว (long term discount factor) β_i คือตัวแปรคิดลดในอนาคตระยะสั้น ส่วน $1 - \beta_i$ คือระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของผู้ตัดสินใจ

คำพยากรณ์ของแนวคิดคือ ระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ลดลง (β_i เพิ่มขึ้น) จะมีผลเพิ่มระดับการออม นอกจากนี้ แนวคิดยังมีการจัดแบ่งประเภทของผู้ตัดสินใจเป็น 2 ประเภทคือ naïve และ sophisticated โดยความแตกต่างคือ ผู้ตัดสินใจลักษณะ sophisticated ตระหนักดีถึงระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และพยายามแก้ปัญหาโดยใช้ commitment devices ในการบรรเทาปัญหา เช่น การปฏิเสธการใช้บัตรเครดิต หรือการสมัครเข้าร่วมโครงการในลักษณะการออมภาคบังคับ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อท้าทายของการนำกรอบแนวคิดนี้ไปทดสอบกับข้อมูลในเชิงประจักษ์คือ ผู้ศึกษาจะมีวิธีวัดได้อย่างไรว่า ผู้ตัดสินใจแต่ละคนมีระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมากน้อยแค่ไหน

บทความนี้ประยุกต์ใช้วิธี time-staircase procedure ที่เสนอโดย Goda et. al. (2015) โดยให้ข้อมูลตอบคำถาม 3 ข้อดังนี้

1. ท่านยินดีจะรับเงิน 100 บาทในวันนี้ หรือ [X] บาทใน 12 เดือนข้างหน้า
2. ท่านยินดีจะรับเงิน 120 บาทใน 12 เดือนข้างหน้า หรือ [Y] บาทใน 24 เดือนข้างหน้า
3. สมมติว่าใน 12 เดือนต่อจากนี้ ท่านได้รับข้อเสนอที่จะได้รับเงินในวันดังกล่าว (12 เดือนต่อจากวันนี้) หรืออีก 12 เดือนต่อจากวันดังกล่าว (24 เดือนต่อจากวันนี้) ท่านคิดว่า ท่านยินดีจะรับเงิน 110 บาทในวันดังกล่าว หรือ [Z] บาทใน 12 เดือนถัดจากวันดังกล่าว

คำตอบของคำถามข้างต้นสามารถนำมาคำนวณต่อเพื่อวัดว่า ผู้ตอบคำถามคนแต่ละคนมีตัวแปรคิดลดแก่อรรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ($\delta_i = 120/Y_i$) ระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ($\beta_i = 100/\delta_i X_i$) มากน้อยแค่ไหน และถูกจัดเป็นประเภท sophisticated (หาก $\beta_i \geq 110/\delta_i Z_i$) หรือไม่

ส่วนความรู้ทางการเงินมีบทบาทในการอธิบายพฤติกรรมการออม ต่ำเนื่องจากธรรมชาติของปัญหาการออมมีลักษณะของการตัดสินใจด้านการเงิน คำพยากรณ์ของแนวคิดคือ ความรู้ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นสามารถบรรเทาปัญหาพฤติกรรมการออมต่ำได้

ปัจจุบัน ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศให้ความสำคัญกับแนวโน้มของภาวะหนี้สินภาคครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านั้นให้การสนับสนุนโครงการที่ส่งเสริมทักษะทางการเงินต่อสาธารณชน โดยในบางประเทศได้จัดทำยุทธศาสตร์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาความรู้ทางการเงินในระดับประเทศโดยเฉพาะ

ตามนิยามขององค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD, 2015) ความรู้ทางการเงินหมายถึง “ความรู้และความเข้าใจแนวความคิดที่เกี่ยวกับการเงิน ความเสี่ยงทางการเงิน รวมถึงทักษะ แรงจูงใจ และความเชื่อมั่นที่จะใช้ความรู้และความเข้าใจดังกล่าวในการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ ในหลากหลายบริบททางการเงิน เพื่อปรับปรุงความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของตนเอง และสังคม และช่วยให้สามารถมีส่วนร่วมที่ดีในชีวิตทางเศรษฐกิจ” แน่นอนว่า จากนิยามนี้การขาดความรู้ทางการเงินที่เพียงพอ สามารถนำไปสู่พฤติกรรมการออมต่ำได้ ปัจจุบัน ผู้สนใจสามารถวัดความรู้ทางการเงินของตนเองผ่านบททดสอบทางการเงินที่หลากหลายโดย บททดสอบที่เป็นที่ยอมรับทั่วไปเป็นการประเมินความรู้ทางการเงิน 3 ด้านคือ หนึ่ง ความรู้ด้านการเงิน (financial knowledge) เช่น การเปรียบเทียบมูลค่าปัจจุบันของเงิน การคำนวณดอกเบี้ยทบต้น นโยบายของรัฐบาลที่สำคัญทางการเงิน สอง พฤติกรรมด้านการเงิน (financial behavior) พฤติกรรมด้านการบริโภค การออม การลงทุน การใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิต และพฤติกรรมการชำระหนี้ และ สาม ทศคติด้านการเงิน (financial attitude) ทศคติและการตอบสนองต่อความเสี่ยง เป็นต้น โดยผลสำรวจความรู้ทางการเงินระดับประเทศของไทยที่จัดทำโดยธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2556 พบว่า คนไทยยังมีความรู้ทางการเงินอยู่ในระดับต่ำโดยเปรียบเทียบระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความรู้ด้านการเงิน นอกจากนี้ ผลจากการสำรวจยังพบว่า มีกลุ่มประชากร 3 กลุ่มที่มีความรู้ทางการเงินอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มแรงงานที่มีรายได้น้อยนอกภาคเกษตร และกลุ่มเกษตรกร บทความนี้ให้ความสนใจบทบาทของความรู้ทางการเงินต่อพฤติกรรมการออมในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ซึ่งส่วนหนึ่งประสบปัญหาทางการเงินเนื่องจากขาดความรู้และประสบการณ์ด้านการเงิน ประกอบกับวัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลง การส่งเสริมพฤติกรรมบริโภคนิยม ปัญหาที่แสดงออก อาทิ การนำเงินกู้ยืมทางการศึกษามาใช้ซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยจนไม่สามารถชำระเงินกู้ยืมดังกล่าวได้ เป็นต้น

วิธีการศึกษา

บทความนี้ทดสอบว่า ความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลา และความรู้ทางด้านการเงินมีบทบาทในการอธิบายพฤติกรรมการออมต่ำในกลุ่มนักศึกษาหรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยเก็บข้อมูลด้วยการสุ่มแบบสะดวก (convenience sampling) จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ จำนวน 208 คน บทความประยุกต์รูปแบบสมการจาก Goda et. al. (2015) ในการประมาณการ

$$Saving_i = \beta_0 \ln(Beta_i) + \beta_1 \ln(Delta_i) + \beta_2 Sophis + \beta_3 (Sophis * \ln(Beta_i)) + \beta_4 Fin Lit + \beta Control + \varepsilon$$

โดยที่ ตัวแปรต้น $Saving_i$ แสดงปริมาณเงินออมของตัวอย่าง

$\ln(Beta_i)$ แสดงค่า logarithm ของการลดระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

$\ln(\Delta_i)$ แสดงค่า logarithm ของตัวแปรคิดลดแก่สรรพประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคต
Sophis แสดงว่า ผู้ตัดสินใจมีลักษณะ sophisticated เป็นตัวแปรหุ่น เท่ากับ 1 เมื่อ $\beta_i \geq 110/\delta_i Z_i$

Fin Lit แสดงคะแนนจากบททดสอบความรู้ด้านการเงินจำนวน 10 ข้อ

Control แสดงเวกเตอร์ของตัวแปรควบคุม ประกอบด้วย อายุ เพศ ผลการเรียนรู้ รายได้รวมของครอบครัว ภาระหนี้สิน จำนวนสมาชิกในครอบครัว และทัศนคติต่อความเสี่ยง

สมมติฐานของการประมาณการคือ เมื่อกำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ เมื่อระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันลดลง (*Beta* เพิ่มขึ้น) ตัวแปรคิดลดแก่สรรพประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคตเพิ่มขึ้น (*Delta*) ผู้ตัดสินใจมีลักษณะ sophisticated (*Sophis*) และผู้ตัดสินใจมีความรู้ด้านการเงิน (*Fin Lit*) จะส่งผลให้ปริมาณเงินออมของตัวอย่างเพิ่มขึ้น

ลักษณะทั่วไปทางสถิติของข้อมูลจากการสำรวจคือ ตัวอย่างอายุเฉลี่ย 20.8 ปี เป็นหญิง 61 เปอร์เซ็นต์ ค่าเฉลี่ยเงินออมเท่ากับ 5,122 บาท คิดเป็น 9 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ต่อปี เป็นตัวอย่างที่ปัจจุบันไม่มีเงินออม 38 เปอร์เซ็นต์ คิดว่าเงินออมในปัจจุบันของตนต่ำเกินไป 81 เปอร์เซ็นต์ ภาระหนี้สินของครอบครัว 108,210 บาท จำนวนสมาชิกในครอบครัว 3.7 คน และเป็นกลุ่มที่ชอบความเสี่ยง (risk lover) 31 เปอร์เซ็นต์ ค่าเฉลี่ยของระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (*Beta*) เท่ากับ 0.91 แสดงว่าโดยเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างประสบปัญหาการวางแผนข้ามเวลา ค่าเฉลี่ยของตัวแปรคิดลดแก่สรรพประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคต (*Delta*) เท่ากับ 0.88 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตัดสินใจลักษณะ sophisticated 34 เปอร์เซ็นต์ และคะแนนเฉลี่ยจากบททดสอบความรู้ด้านการเงินเท่ากับ 5.1 ข้อ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณเงินออมของตัวอย่างและตัวแปรตาม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์

ตัวแปรตาม	แบบจำลอง 1	แบบจำลอง 2	แบบจำลอง 3
$\ln(\Delta_i)$	3,542* (254)	2,648* (225)	1,989* (269)
$\ln(\Delta_i)$	5,168 (304)	2,671** (286)	4,254** (264)
<i>Sophis</i>	1,259* (895)	1,364* (881)	1,356* (892)
<i>Sophis</i> * $\ln(\Delta_i)$	-	2,654** (1,864)	2,839** (1,858)
<i>Fin Lit</i>	-	-	615** (578)
Control	yes	yes	yes
<i>Mean of Dep Var</i>	5,122	5,122	5,122
<i>adj R</i> ²	0.28	0.29	0.32
<i>N</i>	208	208	208

หมายเหตุ: ตัวเลขนอกวงเล็บคือ พารามิเตอร์ที่ประมาณการ ในวงเล็บคือ Standard error, สัญลักษณ์ **, * แสดงตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1 และ 0.05 ตามลำดับ

ผลการประมาณการโดยรวมสอดคล้องกับสมมติฐานของการประมาณการ นั่นคือ ปริมาณเงินออมของตัวอย่างจะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันลดลง ($Beta$ เพิ่มขึ้น) ตัวแปรคิดลดแก่รรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคตเพิ่มขึ้น ($Delta$) ผู้ตัดสินใจมีลักษณะ sophisticated ($Sophis$)

ในแบบจำลอง 1 พารามิเตอร์ที่ประมาณการของ $\ln(Beta_t)$ เท่ากับ 3,542 แสดงว่า กำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ความแตกต่างไป 1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (0.24) ของระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ลดลง ($Beta$) มีผลทำให้ปริมาณเงินออมของตัวอย่างเพิ่มขึ้น 850 บาท พารามิเตอร์ที่ประมาณการของ $\ln(Delta_t)$ เท่ากับ 5,168 แสดงว่า กำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ความแตกต่างไป 1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (0.28) ของตัวแปรคิดลดแก่รรถประโยชน์ที่เกิดขึ้นในอนาคตที่เพิ่มขึ้น ($Delta$) มีผลทำให้ปริมาณเงินออมของตัวอย่างเพิ่มขึ้น 1,447 บาท นอกจากนี้ ผู้ตัดสินใจที่มีลักษณะ sophisticated จะมีปริมาณเงินออมมากกว่า 1,259 บาท โดยเฉลี่ยเมื่อเทียบกับผู้ตัดสินใจที่มีลักษณะ naïve

แบบจำลองที่ 2 และ 3 เพิ่มตัวแปรในการพิจารณาผลร่วม (joint effect) ระหว่างตัวแปรระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและลักษณะของผู้ตัดสินใจ ($Sophis * \ln(Beta_t)$) และตัวแปรคะแนนจากบททดสอบความรู้ด้านการเงิน ($Fin Lit$) การเพิ่มตัวแปรเข้าไปในแบบจำลองมีผลให้ตัวแปรตามสามารถอธิบายปริมาณเงินออมได้เพิ่มขึ้นจาก 28 เป็น 29 และ 32 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ พารามิเตอร์ที่ประมาณการของ $Sophis * \ln(Beta_t)$ เท่ากับ 2,654 มีความหมายว่ากำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ความแตกต่างไป 1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (0.24) ของระดับการเอนเอียงแก่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ลดลง ($Beta$) ร่วมกับกรณีที่ผู้ตัดสินใจที่มีลักษณะ sophisticated มีผลทำให้ปริมาณเงินออมของตัวอย่างเพิ่มขึ้น 637 บาท ส่วนพารามิเตอร์ที่ประมาณการของ $Fin Lit$ เท่ากับ 615 แสดงว่า กำหนดให้สิ่งอื่นๆ คงที่ ความแตกต่างไป 1 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (2.84) ของคะแนนจากบททดสอบความรู้ด้านการเงินที่เพิ่มขึ้น มีผลทำให้ปริมาณเงินออมของตัวอย่างเพิ่มขึ้น 1,746 บาท

บทสรุป

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดการณ์ว่า อัตราภาวะเจริญพันธุ์จะลดลงจาก 1.6 ในปี 2553 เป็น 1.3 ในปี 2583 โดยในปี 2583 ประชากรวัยแรงงานจะลดลงเป็น 35.8 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 55.1) ในทางกลับกัน ประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 20.5 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 32.1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นนี้ จะทำให้ศักยภาพการออมของครัวเรือนลดลง และพฤติกรรมการออมที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต

บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ในการอธิบายพฤติกรรมการออมต่ำโดยเพิ่มปัจจัยในการอธิบายพฤติกรรมการออม 2 ประการคือ ความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลา และความรู้ทางการเงิน ผลการศึกษาเชิงประจักษ์เบื้องต้นกับกลุ่มนักศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้งสองมีความสามารถในการอธิบายปริมาณเงินออมของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญและมีทิศทางตรงตามคำพยากรณ์ของทฤษฎี การแก้ไขปัญหาความไม่คงเส้นคงวาของการวางแผนข้ามเวลา ร่วมกับการเพิ่มความรู้ทางการเงินมีผลเพิ่มการออมของกลุ่มตัวอย่าง 16.6 และ 12.0 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ

การศึกษาครั้งต่อไปควรให้ความสำคัญกับกลุ่มประชากรที่มีความรู้ทางการเงินอยู่ในระดับต่ำกลุ่มอื่นได้แก่ กลุ่มแรงงานที่มีรายได้น้อยนอกภาคเกษตร และกลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มประชากรในวัยทำงานที่มีประสบการณ์ในการตัดสินใจทางการเงินมากเพียงพอ

บรรณานุกรม

- Crawford, R. & O'Dea, C. (2015). Have Households Under-Saved for Retirement?. *Netspar Discussion Paper* 10/2015-061.
- Goda, G., Matthew, L., Colleen, M., Aaron, S. & Joshua, T. (2015). The Role of Time Preferences and Exponential Growth Bias in Retirement Saving. *NBER Working Paper* 21482.
- Laibson, D. (1997). Golden Eggs and Hyperbolic Discounting. *Quarterly Journal of Economics*, 62 (2), 443-477.
- Lusardi, A. & Olivia, M. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.
- O'Donoghue, T. & Matthew, R.. (2001). Choice and Procrastination. *Quarterly Journal of Economics*, 116(1), 121-160.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015). 2015 OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion. *OECD Document*.
- Skinner, J. (2007). Are You Sure You're Saving Enough for Retirement?. *Journal of Economic Perspectives*, 21(3), 59-80.
- Thaler, R. & Shlomo, B. (2004). Save More Tomorrow: Using Behavioral Economics to Increase Employee Saving. *Journal of Political Economy*, 112(1), 164-187.